مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران

معاونت پژوهش

مدرسه علمیه الراضیه(سلام الله علیها)

شهرستان اسد آباد

موضوع:

انواع ازدواج و ادله قرآنی آنها

نویسنده: لیلا نوروزی[1]

1403-1404

[1] .رتبه علمی: طلبه سطح دو، حوزه علمیه الراضیه، اسد آباد.

چکیده

ازدواج یکی از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی در اسلام است که به طور گسترده‌ای در قرآن کریم و سنت پیامبر اسلام (ص) مورد بحث و تأکید قرار گرفته است. این نهاد نه تنها به عنوان وسیله‌ای برای تنظیم روابط بین زن و مرد، بلکه به عنوان پایه‌ای برای تشکیل خانواده و ایجاد جامعه‌ای سالم و متعادل تلقی می‌شود. قرآن کریم با ارائه دستورات و راهنمایی‌های دقیق، انواع مختلف ازدواج را تبیین کرده و برای هر کدام دلایل و احکام خاصی وضع کرده است. این نهاد به دو نوع اصلی تقسیم می‌شود: ازدواج دائم و ازدواج موقت (متعه). ازدواج دائم به عنوان پیوندی پایدار و رسمی بین زن و مرد شناخته می‌شود و هدف اصلی آن ایجاد آرامش، مودت و رحمت بین زوجین است، که در آیه 21 سوره روم به آن اشاره شده است. ازدواج موقت یا متعه برای مدت معینی منعقد می‌شود و در آیه 24 سوره نساء به آن اشاره شده است. این مقاله به بررسی انواع ازدواج در اسلام و دلایل قرآنی مرتبط با هر یک از آن‌ها می‌پردازد تا نقش و اهمیت این نهاد اجتماعی در چارچوب شرع اسلامی روشن شود. و روشی که برای نوشتن این مقاله استفاده شده است روش کتاب خانه ای است.

کلیدواژه:ازدواج، ازدواج دائم، ازدواج موقت، ازدواج حرام، متعه.

مقدمه

ازدواج پیمانی مقدس و الهی است که بین زن و شوهر بر اساس فطرت و امر خداوند کتعال صورت میگیرد هر چند در امر ازدواج نیاز های جنسی و عاطفی و روانی دخالت دارند ولی ازدواج نوعی تکامل روانی و رسیدن به تمامیت شخصیت است.

ازدواج پیوسته به عنوان سنتی مورد احترام[۲] در میان ادیان الهی و ملل مختلف از قرارداد ها و احکام خاص پیروی کرده است. و در اسلام جایگاه ویژه دارد در قرآن کریم فلسفه و آثار ازدواج، افزایش نسل، ایجاد آسایش، و رحمت و از آیات و نشانه های وجود خداوند[۳] معرفی شده است و روایات، ازدواج را سنت پیامبر[۴] و موجب پاکدامنی انسان ها، حفظ عفاف، گشایش درهای رحمت الهی، کامل شدن نیمی از دین[۵] و پاداش مضاعف معرفی کرده و رهبانیت و پرهیز از این سنت را امری ناپسند دانسته.[۶]

امام خمینی (ره) ازدواج را سنت ارزنده الهی و عامل بودن انحراف دانسته است.[۷] همچنین با استناد به برخی احادیث، تسریع در ازدواج را امری پسنیده شمرده است. ایشان تشویق های پیامبر صل الله علیه و آله برای ازدواج را به منظور تحقق این سنت پسندیده و جلوگیری از انحرافات و شهوات لجام گسیخته میداند و ازدواج را موجب پیشگیری از ایجاد مراکز فحشا میشمارد و از نظر ایشان برنامه های خاص اسلام برای ازدواج به منظور ایجاد نسلی سالم و خوب طراحی شده است[۸] اصولا ازدواج این وظیفه را عهده دار است. که بین دو نفر انس

---

[2] .کلینی، الکافی، 442/5

[3] .روم، 21

[4] .حر عاملی، تفضیل وسائل الشیعه، 3/20

[5] همان، 17/20

[6] همان، 12/20؛نوری،مستدرک الوسائل، 155/14

[7] .امام خمینی، تحریر الوسیله، 229/2

[8] .امام خمینی، صحیفه، 504/12

وایجاد می کند تا در قبال رنج ها و مشقت ها از یک دیگر حمایت نمایند و حیات خود را بر اساس ضوابطی دستو سازند که رشد خود و اجتماع را فراهم آورند. در این نوشتار به بررسی انواع ازدواج با توجه به اجکام و شراایط آن در اسلام میپردازد تا فرد نسبت به وظایف دینی و آنچه شرع او را مکلف نموده عمل نماید تا ازدواج رنگ و بوی معنویت به خود بگیرد و بر جنبه تقدس آن بیفزاید.

1.تعریف ازدواج

ازدواج برگرفته از واژه زوج به معنای جفت در مقابل فرد[9] و به معنای قرین شدن با یکدیگر، شوهر کردن، زن گرفتن، و زناشویی[10] است، در فقه همان معنای لغوی و عرفی بکار رفته است و به آن نکاح نیز گفته میشود.

ازدواج از اموری است که در شریعت مقدس اسلام به عنوان سنتی مورد احترام و تاکید بوده و از دیدگاه اسلام نکاح آثار فردی و اجتماعی فراوانی دارد. ازدواج در یک تقسیم بندی، بر اساس فقه شیعه به دائم و موقت تقسیم میشود. پاره ای تفاوت ها ازدواج دائم را در احکام و شرایط ازدواج موقت متمایز ساخته است.[11] که به تبیین آنها میپردازم.

2.ازدواج دائم

ازدواج دائم عقدی است که زوجیت استمرار دارد و زمان تعیین نشده است. در عقد دائم از الفاظ مانند(انکحتُ و زوجتُ) استفاده میشود و نساز به ایجاب و قبول دارد به این صورت که زوجه خطاب به زوج میگوید(زوجتک نفسی علی کذا) و زوج بعد از آن میگوید(قَبلتُ الزوج علی کذا) که البته باید ایجاب و قبول به صورت لفظ بیان شود و مجرد توافق طرفین صحیح نمی باشد. مشهور فقها بر آنند که صیغه عقد باید عربی خوانده شود و اگر دختر باکره باشد علاوه بر موافقت دختر، اذن پدر و در صورت نبودن پدر، جد پدری در صحت عقد لازم است. و همچنین زوجین میتوانند برای اجرای صیغه وکیل بگیرند. عاقد باید عاقل و بنابر احتیاط واجب بالغ باشد. و میان ایجاب و قبول نباید فاصله بیفتد.[12]

---

[9] .جوهری، الصحاح، 32/1؛ ابن منظور، لسان العرب، 291/2

[10] .دهخدا، لغت نامه، 11454/8

[11] .انصاری، کتاب النکاح، 28

[12] .شیخ باقر ایروانی، فقه استدلالی، ج2، ص49

دلیل حکم مفهوم آیه قرآن می باشد که فرموده:« وَإِنْ خِفْتُمْ أَلّا تُقْسِطُوا فِی الْیَتَامَىٰ فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً...»[۳۴](یعنی اگر میترسید از این که مبادا درباره یتیمان عدالت را رعایت نکنید، با زنان پاک دیگ ازدواج نمایید. دو یا سه یا چهار همسر، و اگر میترسید عدالت را درباره همسران متعدد رعایت نکنید. تنها یک همسر بگیرید).

2–4ازدواج مکروه

با توجه به نظر فقها و روایت ها ازدواج با فردی که از نظر جسمی آمادگی همبستری نداشته باشد[۳۵] و ازدواجی که انسان گرفتار کار مکروهی شود،[۳۶] ازدواج با زن زناکار و زنازاده . ازدواج با زن دیوانه، کم عقل و زن سالخورده، ازدواج با قابله و دختر قابله، و همچنین زنانی که دارای صفات مذمومه هستند.[۳۷]وسزاوار نیست که زنان با مردان بداخلاق، فاسق، شارب الخمر، زن صفت [۳۸]ازدواج کنند. در این موارد ازدواج مکروه دانسته شده است.

2–5ازدواج مباح

هرگاه ترک ازدواج یا انجام آن مصلحتی یکسان داشته باشند ازدواج مباح نامیده میشود[۳۹]

3.ازدواج موقت

[34] .نساء، 3

[35] .عروه الوثقی، ج2، کتاب النکاح، ص401

[36] مدارک العروه، آیت الله اشتهاردی، ج29، ص24

[37] وحیدی، محمد، احکام خانواده، ج1، ص58

[38] محمد حسین فلاح زاده، ...، ج2...

[39] .العروه الوثقی، ج2، کتاب نکاح، مساله 2

ازدواج موقت یا متعه، ازدواجی است که زن و مرد برای مدت معینی با یک دیگر ازدواج میکنند و با انقضاء مدت یا بذل مدت بدون طلاق از هم جدا می شوند.ادله مشروعیت متعه به خاطر ضرورت مدهب اتفاق نظر عامه و خاصه و آیه قرآن است که میفرماید:«... وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَٰلِكُمْ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ ۚ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً...»[40](و نکاح زنان محصنه نیز برای شما حرام شد مگر آن زنان که متصرف و مالک شده اید بگیرید و پیرو خدا باشد بگیرید نه آنکه زنا کنید پس چنانکه شما از آنها بهره مند شوید آن حق معینی که فرد انها بپردازید)

(و معتبر است، در ازدواج موقت ایجاب و قبول لفظی باشد، مهر و مدت معین شود که بدون آنها عقد باطل است، عده در ازدواج موقت شرط است. دوره آن دو حیض کامل است که بعد از اتمام یا بخشیدن مدت است و اگر زن در سن کسانی است که آنها حیض میشوند ولی او حیض نمیشود لازم است 45 روز عده نگه دارد لذا در متعه فرزندی که متولد میشود ملحق به مرد است و برای فرزند حقوق عقد دائم است. در متعه زن مستحق نفقه نیست و زوجین از هم ارث نمی برند مگر اینکه شرط کرده باشند و جدایی زن و مرد با اتمام و یا بذل مد است که بدون طلاق از هم جدا میشوند)[41]

فلسفه ازدواج موقت چیست؟ سوالی مطرح است چرا اسلام ازدواج موقت را مشروع دانسته؟ آیا این راهی برای هوس بازی مردان نیست؟ آیا به بدنه خانواده ضربه وارد نمی کند؟ در پاسخ البته با اندکی تعقل و انصاف باید گفته شود که ازدواج موقت یکی از منطقی ترین دستورات اسلام است. چراکه اسلام با ژرف نگری به واقعیت های بشر و نیاز های او و ضرورت های گوناگون انسان، ازدواج موقت را به نگاهی خاص و در مقام اضطرار و ضرورت دانسته نه نگاه جنسی به روابط زن و مرد، بلکه هدف اسلام جلوگیری از انحرافات نامشروع و رابطه بدون ضابطه است. چراکه عدم سرکوب غریزه جنسی در انسان به طور صحیح پاسخ داده نشود این نیاز اساسی و

[40] .نساء، 24

[41] شیخ باقر ایروانی، فقه استدلالی، ج2، ص97

نیرومند زمینه سرخوردگی و توقف در مسیر تعالی و کمال را به دنبال خواهد داشت لذا ازدواج موقت راهکاری است برای بسیاری از افراد که زمینه تمکن و بستر تشکیل یک زندگی کامل و همه جانبه را به دلایل گوناگون ندارندو در عین حال میتواند نیاز های طبیعی غریزی و روحی را از طریق ازدواج موقت برطرف سازد و از سوی دیگر اسلام علاوه بر ازدواج مسائلی از قبیل حمایت از زنان بی سرپرست جامعه، فرزند خواندگی پرستاری از افراد پیر و سالمند است. به هر حال ماهیت ازدواج موقت در اسلام هیچ گاه ازتباط جنسی کوتاه و صرف لحاظ نشده است.

نتیجه

ازدواج در اسلام امری مستحب است و در زمانی که فرد با ترک ازدواج مرتکب کار حرامی شود واجب شمرده شده و در مواردی ازدواج را حرام دانسته از جمله ازدواج بین دو خواهر همزمان، ازدواج در حال احرام، کفر، رضاع و .... و در صورتی که زن و مرد دارای صفات مذموم باشند، ازدواج با آنها مکروه شمرده شده است.

ازدواج در اسلام به دائم و موقت تقسیم شده، ازدواج دائم، ازدواجی است که در آن مدت تعیین نمیشود و دارای احکام و شرایط خاص است. از قبیل، ایجاب و قبول لفظی، قصد، اختیار ، اذن ولی و.... شرط است. و از اهداف این ازدواج می توان به تولید بقاء نسل ، ارضای نیاز جنسی مشروع و حلال، ایجاد آرامش و سکون بر روح و روان و ... اشاره کرد[42].و ازدواج موقت که به آن متعه نیز گفته میشود ازدواجی است که زن و مرد برای مدت معینی با یکدیگر ازدواج میکنند که با اتمام مدت یا بذل مدت بدون طلاق از هم جدا میشوند و در برخی از شرایط با ازدواج دائم متفاوت است. لذا ازدواج موقت از ناحیه اسلام برای مواقع خاص و شرایط ویژه با توجه یه نیاز ها و واقعیت های بشر مقرر شده.[۴۳] تا به نیاز های جنسی و عاطفی و اقتصادی و اجتماعی انسان پاسخ صحیح داده شود.

[42]. پسندیده، عباس، رضایت زناشویی، ص41

[43] .مطهری مرتضی، حقوق زن در اسلام، ص82

منابع

قرآن*

ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، نشر داراحیاء التراث العربی، چاپ اول، 1408ق

اشتهاردی، علی پناه، مدرک العروه، تهران، نشر منظمه الوقاف و الشوون الخیریه. دار الاسوه للطباعه، 1417 ه ق

انصاری، مرتضی بن محمد امین، کتاب النکاح، نشر مجمع الفکر السلامی، چاپ دوم، 1385

ایروانی، محمد باقر، دروس تمهیدیه فی الفقه الاستدلالی، ج2، نشر حاجر، 1393ش.

پسندیده، عباس، رضایت زناشویی، قم، موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، 1391ش.

جوهری، اسماعیل بن حمار، الصحاح، نشر امیری، چاپ اول، 1369

حر عاملی، محمد بن حسنی، وسائل الشیعه، ج14، قم، موسسه آل البیت علیهم السلام، 1409ق.

خمینی، سید روح الله، صحیفه امام، تهران، موسسه نشر و تنظیم امام خمینی، چاپ پنجم، 1389ش.

--، تحریر الوسیله، تهران، موسسه نشر و تنظیم امام خمینی، چاپ اول، 1379ش.

دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، دانشگاه تهران، چاپ اول، 1373ش.

فلاح زاده، محمد حسین، درسنامه فقه2، قم، نشر حاجر، چاپ سوم، 1396ش.

کلینی الرازی، محمد بن یعقوب، الکافی(م329ق)تحقق.علی اکبر الغفاری، بیروت، دارصعب دارالتعارف، 1401ق.

نوری طبرسی، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، نشر آل البیت، چاپ اول، 1369

وحیدی، محمد، احکام خانواده، ج1، قم، نشر حاجر، چاپ دوم، 1387ش.